

Supplerende forslag og målsætninger vedrørende National handlingsplan for plantebaserede fødevarer

16. marts 2021

Dette udkast til en handlingsplan for plantebaserede fødevarer har til formål at gøre Danmark til førende indenfor udvikling, produktion og salg af plantebaserede fødevarer til human ernæring.

Ønsket om en handlingsplan stammer oprindeligt fra visionsrapporten Fra Foder til Føde¹, som er udarbejdet af Rådet for Grøn Omstilling, Danmarks Naturfredningsforening, Greenpeace, Dyrenes Beskyttelse, Plantebranchen og Dansk Vegetarisk Forening. Nærværende konkretisering af elementer i en handlingsplan er udarbejdet af Dansk Vegetarisk Forening, Plantebranchen og Rådet for Grøn Omstilling. Den støttes endvidere af de øvrige tre organisationer.

6 ud af 10 danskere svarer i en landsdækkende, repræsentativ Voxmeter-måling, at de er enige i, at Danmark skal gå foran i det internationale kapløb om at være bedst til at producere plantebaserede fødevarer. Hele 8 ud af 10 danskere svarer desuden, at de er enige i, at det er vigtigt, at råvarerne til de plantebaserede fødevarer, der sælges, bliver dyrket i Danmark².

Globalt investeres der milliarder i udvikling af nye plantebaserede fødevarer (omfanget af investeringer i andre lande er ved at blive kortlagt af Dansk Vegetarisk Forening og fremsendes snarest).

Hvis der skal tages højde for, at Danmark (1) har en relativt større landbrugssektor per capita end disse lande, (2) ønsker at være absolut verdensførende jf. fødevarerministerens udtalelser³, og at vi (3) har et klimamål, der for at blive nået kræver, at vi får en bomstærk plantebaseret fødevarer sektor, så skal vi op på en investering på flere hundrede millioner kroner årligt – og gerne meget mere.

Efter vores opfattelse bør investeringerne i udvikling af den plantebaserede sektor, hvis Danmark virkelig skal rykke, minimum være af samme størrelse som investeringerne i udvikling af den animalske sektor, helst endnu mere.

Vi støtter alle elementerne i Radikale Venstres udspil til en national handlingsplan for plantebaserede fødevarer, som tager højde for de fleste af de centrale indsatsområder, som en ambitiøs handlingsplan bør indeholde.

Hvis Danmark skal sandsynliggøre, at klimamålet for 2030 bliver nået, er det imidlertid nødvendigt at gøre den foreslåede nye fond for plantebaserede fødevarer endnu større og at øremærke endnu større beløb under Innovationsfonden og GUDP til plantebaserede fødevarer, ligesom yderligere initiativer er nødvendige.

Nærværende dokument skal således ses som et vigtigt supplement til og uddybning af nogle af de tiltag, som er i Radikale Venstres udspil, samt forslag til konkrete målsætninger frem mod 2025, der kan bane vej for, at Danmark kan blive førende indenfor udvikling, produktion og salg af plantebaserede fødevarer.

Plantebaserede fødevarer er fødevarer lavet af planter. Betegnelsen inkluderer både forarbejdede fødevarer (inklusive f.eks. fermenterede fødevarer) og rene råvarer som f.eks. frugt, grønt og bælgfrugter. Handlingsplanen omfatter således alt dette og dermed både nye og velkendte områder for dansk fødevarerhverv, dog naturligvis med særligt fokus på de nye områder.

¹ Fra Foder til Føde 2020. <https://rgo.dk/wp-content/uploads/fra-foder-til-foede.pdf>

² Voxmeter 2020. <https://rgo.dk/danmark-fra-verdensmester-i-svin-til-foerende-inden-for-groenne-foedevarer/>

³ Fødevarerwatch 2021. <https://foedevarewatch.dk/Fodevarer/article12817061.ece>

Vi skal lære af handlingsplanerne for økologien

Handlingsplanen er inspireret af den udvikling, som økologien har gennemgået, og som nu har gjort Danmark til førende indenfor økologi, hvilket også betyder, at denne styrkeposition kan kobles med at gøre Danmark til førende indenfor udvikling, produktion og salg af plantebaserede fødevarer.

De økologiske handlingsplaner blev udviklet i årene 1995-2012 og omfattede tiltag indenfor:

- Ø-mærke
- Omlægningsstøtte til landmænd
- Offentlige tiltag f.eks. dyrkning af offentlige arealer og afsætning til offentlige køkkener
- Uddannelse af landmænd, skoler og køkkener
- Erhvervsrettede forsknings- og udviklingsmidler (FØL)
- Markedsføring og eksportfremme
- Regulering og EU-påvirkning

At de nationale handlingsplaner for økologien har været en succes, viser sig ved, at markedsandelen for økologisalget i detailhandlen i 2019 blev opgjort til 12,1%, hvilket er den største andel globalt⁴. Danskerne er også det folk, som bruger flest på penge på økologiske varer – hver dansker købte i gennemsnit økologi for 2.562 kr. (344€) i 2019. Og i dag dyrkes 11,3% af Danmarks landbrugsareal økologisk. Det er stort set samme øvelse, der skal gentages for de plantebaserede fødevarer.

Det er dog vigtigt at understrege, at tidsperspektivet er et andet end for 25 år siden. Dengang var fokus på miljø og biodiversitet og udviklingen af et nyt marked, men i dag er der kommet et nyt dagsordenspunkt til i form af de bindende mål om at reducere landbrugets klimabelastning. Det sætter nogle helt anderledes tidsmæssige rammer for omstillingen, der skal være langt mere omfattende på meget kortere tid.

Vi anbefaler i øvrigt (jf. Fra Foder til Føde), at der i handlingsplanen og dens målsætninger er særligt fokus på potentialet i økologiske plantebaserede fødevarer:

- Fordi økologien forholder sig til mere end klima og bidrager til næsten alle FN's 17 verdensmål
- Fordi der er et stort overlap mellem forbrugere og marked for økologiske og plantebaserede fødevarer⁵
- Fordi Danmark er bedst til at konkurrere på kvalitet, og økologi og clean label er danske styrkepositioner, både generelt på fødevarerområdet og også blandt de eksisterende både små og store spillere indenfor plantebaserede fødevarer
- Fordi EU har sat en ambitiøs økologi-målsætning for 2030, og overlappet mellem økologi og plantebaserede fødevarer er en oplagt vej for Danmark til at nå denne målsætning

Katrine Dalsgaard Skovly fra Invest in Denmark påpeger således: "Danmark står meget stærkt inden for bæredygtighed, clean-label produkter, naturlige ingredienser og økologiske råvarer, som alle er områder, der allerede nu er stor efterspørgsel på, og som spås til at spille en endnu større rolle i 'next level' af plantebaserede produkter internationalt."⁶

Det samme påpeger forsknings- og udviklingsstrategien for plantebaserede fødevarer, som er udarbejdet af Landbrug & Fødevarer, Dansk Vegetarisk Forening og Tænk tanken Frej: "I Danmark har vi særlige styrker indenfor økologi, clean label og rene råvarer, og vi har derfor potentiale til at opnå en styrkeposition indenfor plantebaserede fødevarer med disse egenskaber."⁷

⁴ L&F 2021. <https://lf.dk/aktuelt/nyheder/2021/februar/danmark-er-stadig-verdensmestre-i-oekologi>

⁵ Se f.eks. undersøgelse udført af DVF 2019. <https://vegetarisk.dk/wp-content/uploads/2019/11/kologi-pjece-web.pdf>

⁶ Invest in Denmark, citeret af DVF 2020. <https://vegetarisk.dk/wp-content/uploads/2020/07/inspirationspapir-1.pdf>

⁷ L&F, DVF og Frej 2020. <https://lf.dk/-/media/lf/om-os/vores-holdning/forskning/plantebaserede-foedevarer.pdf>

Modernisering af lovgivning

Der er brug for en modernisering af lovgivningen på fødevareområdet, der anerkender, at plantebaserede fødevarer er et fødevareområde, som er værdifuldt og værd at fremme.

De danske fødevaremyndigheder kan gøre meget for at hjælpe denne udvikling på vej, ved at tage det nye område til sig som en ny, spændende kategori, på samme måde som man for 25 år siden gjorde med økologi, samt betragte de nye plantebaserede fødevarer som en selvstændig kategori med store muligheder for at hjælpe med at nå anbefalingerne i kostrådene og klima- og bæredygtighedsmålene for en (langt) mere bæredygtig fødevareproduktion, såvel i Danmark som globalt.

Plantebaserede fødevarer er ikke en "alternativ" kategori, men en kategori i sin egen ret. Dette bør afspejles i lovgivningen, herunder også i forhold til kategorier for tilsætningsstoffer, vitaminer, mineraler, nøglehulsmærkning m.v., så benspænd for den plantebaserede udvikling undgås.

De problemer, der opleves på lovgivningsniveau i Danmark, har til dels deres rod i EU-regulering. Også på EU-niveau er der derfor behov for at rejse den plantebaserede dagsorden. Danmark må derfor gå foran og sikre markedsmæssig ligestilling af plantebaseret fødevareproduktion i Danmark, samt arbejde for at det samme sker på EU-niveau i både landbrugspolitikken og fødevarepolitikken.

Oprettelse af en ny fond for plantebaserede fødevarer

Radikale Venstre foreslår, "at der oprettes en ny fond, "Fonden for Plantebaserede Fødevarer", der bygger på modellen for Fonden for Økologisk Landbrug (FØL). Fonden ledes ligesom FØL og de andre landbrugsfonde af en bestyrelse bestående af folk med indsigt i plantebaserede fødevarer fra små og store virksomheder, landbrug, organisationer og universiteter. Fonden får en årlig bevilling på 100 mio. kr., der svarer til det niveau, FØL fik i årene 2012-2015, hvor økologien fik et ordentligt skub fremad. Bevillingen på de 100 mio. kr. finansieres dels gennem nye midler, dels gennem et årligt tilskud på omkring 50 mio. kr. fra Promilleafgiftsfonden".

Radikale foreslår endvidere, at Fonden skal fordele midler til konkrete projekter inden for følgende fem indsatsområder:

- *Dyrkning, forarbejdning og udvikling af værdikæden: Støtte til forsøgsprojekter med nye afgrøder, nye former for forarbejdning, udvikling af værdikæden, osv.*
- *Afsætningsfremme: Støtte til aktiviteter der fremmer salget i Danmark (foodservice, detail, forbrugere).*
- *Eksportfremme: Støtte til aktiviteter der fremmer Danmarks eksport af plantebaserede fødevarer.*
- *Efteruddannelse og kompetenceudvikling: Støtte til efteruddannelse i alle led, dvs. til dyrkning (landmænd), tilberedning (køkkenprofessionelle), ernæring (ernæringsprofessionelle).*
- *Vidensopsamling & vidensformidling: Støtte til vidensaktiviteter, der samler viden, data og faglig ekspertise samt formidler til såvel erhvervsliv som borgere m.fl.*

Vi byder dette forslag velkomment. Hvis Danmark skal sandsynliggøre, at klimamålet for 2030 bliver nået, mener vi, at beløbet i denne fond bør være endnu større.

Vi har desuden følgende tilføjelser til forslaget:

Sammensætningen af bestyrelsen for en sådan fond bør følge samme procedurer og principper som sammensætningen af bestyrelsen for FØL, forstået på den måde, at en del af bestyrelsespladserne udpeges af de centrale aktører indenfor plantebaserede fødevarer, mens ministeriet udpeger de øvrige. Eftersom det

er et relativt nyt område for dansk fødevarerhverv, bør det tilstræbes, at flest muligt af bestyrelsesmedlemmerne i høj grad har relevante kompetencer indenfor plantebaserede fødevarer, så midlerne anvendes bedst muligt.

Det foreslås, at der – indenfor de fem foreslåede puljer – er vægt på dyrkning, forarbejdning og udvikling i de første år, men at vægten gradvist flyttes fra dette til eksportfremme. Puljerne til national afsætning, efteruddannelse og vidensopsamling & vidensformidling foreslås at være konstante i størrelse.

Udvikling af det plantebaserede fødevarerhverv vil især de første år kræve, at der tænkes langsigtet, og derfor bør puljernes midler kunne bevilges til flerårige projekter op til tre år, ikke kun etårige projekter; dog reserveres årligt mindst 25 % af midlerne til etårige projekter, så der sikres prioritering også af mindre og agile projekter.

Vedtagelse af målsætninger og nedsættelse af arbejdsgrupper

Der skal vedtages målsætninger for en række temaområder. Vi foreslår nedenfor nogle konkrete målsætninger indenfor områderne dyrkning, afsætning/eksport, uddannelse, forskning og regulering/lovgivning.

Det foreslås, at der afsættes et beløb, f.eks. 1 mio. kr., til at kvalificere målsætningerne.

For hvert af de fem overordnede områder er det anbefalingen, at der nedsættes en arbejdsgruppe, som inden udgangen af 2021 skal komme med konkrete forslag til, hvad der især skal prioriteres for at nå målene, herunder forslag til politiske tiltag og investeringsniveauer, som på det tidspunkt ikke allerede er vedtaget.

Medlemmer af arbejdsgrupperne skal være relevante fagpersoner, organisationer, ministerier og virksomheder med henblik på at sikre en bred forankring af handlingsplanen.

I 2025 vedtages nye målsætninger frem mod 2030.

Målsætninger for dyrkning

Vi foreslår, at der sættes målsætninger både for den samlede andel af landbrugsarealet og for den økologiske andel af dette. Eftersom økologien som tidligere nævnt står stærkt og også fremover har stort potentiale indenfor plantebaserede fødevarer, anbefaler vi en relativt ambitiøs målsætning for økologiens andel af det nye plantebaserede marked. Når vi ikke sætter målsætningen endnu højere, skyldes det, at nye miljømålsætninger også må forventes at medføre, at væsentligt flere konventionelle landmænd begynder at dyrke bælgfrugter til human ernæring. Og flere bælgfrugter vil i sig selv, fordi de kan erstatte noget af kunstgødningen, bidrage til at bevæge det konventionelle danske landbrug i en mere økologisk retning.

Areal der anvendes til dyrkning af bælgfrugter til human ernæring

Målsætning: Arealet skal 10-dobles (eller: op på mindst 50.000 ha) fra 2020 til 2025

Målsætning: Mindst 50 % af dette skal være økologisk

Areal der anvendes til dyrkning af frugt og grønt til human ernæring

Målsætning: Arealet skal fordobles fra 2020 til 2025

Målsætning: Mindst 50 % af dette skal være økologisk

Andel af plantebaserede råvarer i produkter solgt i Danmark, som er dyrket i Danmark

Målsætning: Mindst 50 % i 2025

Vi vurderer ikke, at en satsning på plantebaserede fødevarer vil medføre et nettotab af arbejdspladser; tværtimod vil vi kunne bevare alle arbejdspladser i fødevarer- og landbrugssektoren, fordi der vil blive skabt nye arbejdspladser, som vil erstatte andre jobs, der i samme periode forsvinder⁸. Hvorimod vi risikerer tab af arbejdspladser, hvis vi ikke investerer i den plantebaserede udvikling.

Det bør desuden bemærkes, at mange af den nuværende fødevareklynges arbejdspladser (engros, forsyning, service m.v.) er tværgående, uanset hvilke fødevarer, der produceres. Mange af de forædlede fødevarer, der i dag fremstilles med animalske ingredienser, kræver 1:1 det samme antal hænder, når de skal være plantebaserede, og helt den samme følgeindustri af underleverandører. Vi foreslår derfor, for nemheds skyld, at målsætningen nedenfor kun medregner arbejdspladser direkte relateret til det plantebaserede fødevarerhverv, herunder dyrkning, forarbejdning, forskning/udvikling, salg og administration (eksklusive engros, forsyning og service), hvilket så skal sammenholdes med det nuværende antal arbejdspladser indenfor de samme kategorier.

Afhængigt af konjunkturerne i den øvrige fødevarerbranche kan en mulig udfordring blive at skaffe nok arbejdskraft. I dag er der allerede mangel på arbejdskraft i landbruget og på slagterierne, der i høj grad gør brug af udenlandsk arbejdskraft for at fylde hullerne ud. Det vil være fornuftigt med en nærmere kortlægning af spørgsmålet.

Antal arbejdspladser indenfor plantebaserede fødevarer

Målsætning: Mindst 5.000 arbejdspladser i 2030

Målsætninger for eksport og national afsætning

Der er store årlige vækstrater, som forventes at fortsætte fremover, på det hjemlige marked ikke mindst drevet af de nye kostråd og i særdeleshed de offentlige køkkeneres implementering af de nye kostråd i praksis. Med handlingsplanen og en ambitiøs indsats vil væksten blive løftet yderligere, herunder også eksporten.

Der er et stort overlap mellem det plantebaserede marked og det økologiske marked. Desuden har de offentlige køkkener, især de store kommuner, meget ambitiøse økologi-målsætninger, og det forventes derfor, at de vil bidrage til en høj andel økologi på hjemmemarkedet. Også på eksportmarkedet må forventes en relativt høj økologisk andel, dels fordi de nuværende eksportgearede plantebaserede virksomheder har en høj økologiandel, dels fordi økologi som nævnt er en af Danmarks styrkepositioner.

Som led i handlingsplanen skal Danmark også markedsføres som et grønt plantebaseret foregangsland. Betingelserne for at nå ud med sin kommunikation er totalt forandret i forhold til for 25 år siden, da det økologiske eventyr blev påbegyndt. Der skal oprettes et sekretariat, som med bl.a. kreativitet og humor kan markedsføre Danmark som plantebaseret foregangsland. Opgaven bør sendes i udbud, så kvalificerede aktører kan byde ind på opgaven, f.eks. aktører der har flair for flerkulturel markedsføring og aktører med et stærkt netværk i det internationale plantebaserede miljø.

⁸ RethinkX-rapporten forudser, at der skabes 700.000 nye jobs indenfor alternativer til fødevarer fra dyr frem mod 2030, det svarer til 2,7272 % af de 22 mio. arbejdspladser (direkte og indirekte) indenfor landbrug/fødevarer i USA. I Danmark er 186.000 beskæftiget indenfor denne branche; 2,7272 % af dette er ca. 5.800 jobs.

Eksport af plantebaserede fødevarer

Målsætning: 5-dobling fra 2020 til 2025

Målsætning: Mindst 50 % af eksporten skal være økologisk

Indenlandsk salg af plantebaserede fødevarer i 2025 målt i omsætning

Målsætning: 5-dobling fra 2020 til 2025

Målsætning: Mindst 70 % af salget skal være økologisk

Fremme plantebaserede måltider i offentlige køkkener

Målsætning: Alle offentlige køkkener skal inden udgangen af 2022 tilbyde et plantebaseret måltid som valgmulighed

Fremme brugen af plantebaserede fødevarer i offentlige køkkener

Målsætning: Landets offentlige køkkener skal samlet set, sammenlignet med 2020, reducere klimaaftrykket fra maden med 25 % inden 2025 og med 50 % inden 2030

Fremme danskernes privatforbrug af plantebaserede fødevarer via incitamenter og mærkning

Målsætning: Undersøgelse af hvordan staten kan fremme danskernes forbrug af plantebaserede fødevarer via økonomiske incitamenter skal foreligge inden udgangen af 2021

Målsætning: Undersøgelse af muligheden for at indføre en klimamærkning, som fremmer danskernes forbrug af plantebaserede fødevarer, skal foreligge inden udgangen af 2021

Målsætninger for uddannelse

Fremme folkeskoleelevers kendskab til plantebaseret kost

Målsætning: Alle folkeskoleelever skal senest i 2025 have haft et forløb om plantebaseret kost i enten madkundskab eller et andet relevant fag

Fremme landbrugsselevers kendskab til plantebaserede afgrøder til human ernæring

Målsætning: Alle landbrugsselever skal senest i 2025 have haft et obligatorisk modul om plantebaserede afgrøder til human ernæring

Fremme køkkenprofessionelles og kokkeelevers kendskab til plantebaseret madlavning

Målsætning: Alle køkkenprofessionelle skal senest i 2025 have gennemgået efteruddannelse i plantebaseret madlavning

Målsætning: Alle kokkeelever skal senest i 2025 have haft et obligatorisk modul om plantebaseret madlavning

Fremme ernæringsprofessionelles kendskab til plantebaseret ernæring

Målsætning: Alle relevante ernæringsfaglige uddannelser skal inkludere et obligatorisk modul i plantebaseret ernæring inden 2025

Målsætninger for forskning, udvikling og kompetenceopbygning

At blive verdensførende kræver, især set i lyset af at området er nyt for Danmark, at vi de kommende år har verdens højeste investeringsniveau målt per indbygger.

Novo Nordisk Fonden har allerede øremærket 100 millioner kroner årligt til grundforskning i plantebaserede produkter. Hvis regeringen og Folketinget øremærker adskillige hundrede millioner kroner årligt til forskning, udvikling, markedsfremme m.v., vil det sende et signal, som vil medføre, at både virksomheder,

andre fonde og universiteter tilsvarende investerer flere hundrede millioner kroner årligt. En sådan satsning vil også tiltrække nye EU-midler til forskningsprojekter og udenlandske investeringer.

Relativt niveau af investeringer sammenlignet med andre lande

Målsætning: Danmark skal i 2025 have verdens højeste statslige investeringsniveau målt per indbygger i forskning, udvikling og kompetenceopbygning indenfor plantebaserede fødevarer.

Målsætning: Danmark skal desuden ligge i top-20 målt i absolutte tal.

Beløb anvendt på forskning, udvikling og øvrig kompetenceopbygning indenfor plantebaserede fødevarer (i alt – statslige midler, EU-midler, fonde, virksomheder, universiteter)

Målsætning: Mindst 1 mia. kr. årligt i 2025

Målsætninger for regulering og lovgivning

Opbygning af kompetencer i ministerier

Målsætning: Senest i 2022 er der oprettet en plantebaseret enhed i Fødevareministeriet (a la den rolle OneThird har ift. madspild) med et antal specialistmedarbejdere, som foruden at arbejde med dagsordenen på tværs af ministeriet og øvrige ministerier udfører ministerbetjening (jf. at der med sikkerhed vil komme mange flere spørgsmål om plantebaserede fødevarer i de kommende år).

Ligestilling af plantebaserede og animalske fødevarer

Målsætning: Senest i 2025 er al relevant lovgivning moderniseret, således at udviklingen af plantebaserede fødevarer ikke hindres pga. manglende ligestilling med animalske fødevarer.

Dette dokument er senest opdateret 16. marts 2021